

З М І С Т

Академії
правових наук України –
10 років

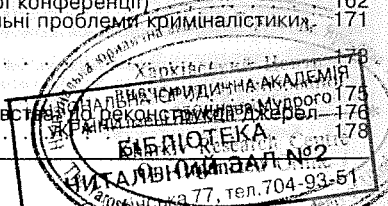
Вітаємо дійсних членів
(академіків) та членів-кореспондентів
і співробітників Академії
правових наук України
з першим ювілеєм Академії!

Головною і в подальшому
у *Право України* 2003 ч. 2 № 11
правової науки,
дові здобутки

01.02.11 Луценько Іраклія
14.02.11 Лемкева
24.02.11 Засурко Юлія
26.02.11 Володарська
17.05.11 Відрішніченко Ірина
02.11.11 Філімова Ірина
17.01.11 Степанів
18.01.12 Кішинева

правової,
держави!

ТАЦІЙ В. 10 років Академії правових наук України: становлення та наукові здобутки	3
До адміністративно-правової реформи	
СТЕФАНЮК В. Адміністративний договір — вимога сьогодення	11
Проблеми місцевого самоврядування	
БОРДЕНЮК В. Концептуальні основи співвідношення функцій місцевого самоврядування та його органів з функціями держави	17
ЛАБЕНСЬКА Л. Взаємодія депутатів місцевих рад із сільським, селищним, міським головою: деякі питання	23
Захист прав людини і громадянина	
ЮЗІКОВА Н. Злочин, передбачений ст. 300 КК України, у контексті суспільної безпеки	27
САЧАВО А. Приватні охоронні структури — суб'єкти забезпечення охорони прав фізичних і юридичних осіб	29
Питання теорії	
МІРОШНИЧЕНКО М. Методологічні передумови класифікації правової системи України	33
Право, економіка, фінанси	
ЛАСОВЕЦЬКИЙ А. Організаційно-правові засади адміністрування податків	37
ПОЛОВКО С. Режим ліцензування валютних операцій	41
БАРАБАШОВА Н., БОНДІК В. Еволюція норм договірного права у конкурсному процесі	45
СОБАКАР А. Правове регулювання спеціальних економічних зон в Україні: шляхи удосконалення	49
Судова практика	
ЧАРИЧАНСЬКИЙ О. Суб'єкт легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом	54
ГУРАК Р. Інтеграція у судовій експертизі	56
Нотаріальна практика	
КОМАРОВ В., БАРАНКОВА В. Законодавство про нотаріат: очікувані зміни	60
Право та екологія	
ХІМІЧ О. Взаємозв'язок екологічної безпеки із законністю: окремі аспекти	65
ПОЛЕШКО А. Дослідження соціально-економічних та правових проблем у сфері екології	67
Питання інтелектуальної власності	
МЕЛЬНИК О. Загальна характеристика договорів у сфері науково-технічної діяльності	72
Нові права — належну увагу	
НЕПІЙИВОДА В. Проблеми вдосконалення української термінології у галузі екологічного права	76
Пропозиції до законодавства	
НЕЧИПОРУК С. Принцип участі громадян у здійсненні правосуддя та поєднання колегіального й індивідуального порядку розгляду справ	82
ЗУБАР В. Проблемні питання застосування кримінально-процесуального законодавства	85
ТЕРТИШНИК В. Концептуальна модель КПК України й проблеми реалізації ідей правової держави у сфері правосуддя	89
РАСЮК Е. Контроль за виконанням програм, спрямованих на запобігання вживанню наркотиків	94
ПАВЛЕНКО В. Громадські роботи в системі покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: загальна характеристика та шляхи вдосконалення	97
ГМИРКО В. Легальне визначення «загального» поняття доказів: чи зберігати у новому КПК	101
Обмін досвідом	
ОЗЕРСЬКИЙ І. Викладання у вузах МВС спецкурсу «Юридико-психологічні аспекти взаємодії слідчого з органами дізнання»	107
Дискусії та обговорення	
СТРОКОВ І. Кримінально-процесуальне законодавство: тенденції розвитку та практика застосування	111
СТЕФАНЧУК Р. Право на життя як особисте немайнове право фізичної особи	115
ЯКОВЕЦЬ І. Проблеми визначення виду режиму установи виконання покарань	120
ДОБКІН М. Гарантії забезпечення статусу народного депутата України	123
ВОВК Д. Проблеми визначення та дії принципу верховенства права в Україні	127
ОСЕТІНСЬКА Г. Законодавча регламентація зобов'язань з надання послуг за участю споживачів	130
БЕЗСМЕРТНА Н. Співвідношення понять «право власності» та «здійснення права власності»	133
ШИЛО О., КАПЛІНА О. Оскарження до суду постанови слідчого та прокурора про порушення кримінальної справи щодо певної особи: актуальні проблеми	137
Думка читача	
СЕНЮТА І. До питання правового виховання учасників виборчого процесу в Україні	141
ЛУКШИН І. Щодо курсу зв'язкового права	143
На міжнародно-правові теми	
ПОКРЕШУК О. Система світової торгівлі ГАТТ—СОТ: питання термінології	144
ХРАБАН І. Нормативно-правова основа європейської концепції Спільної зовнішньої політики та політики безпеки	147
БЕРЕСТОВА І. Інститут безпідставного збагачення в країнах континентальної Європи: порівняльно-правовий аналіз	151
ЧУНІХІНА Л. Фінансовий контроль за легалізацією («відмиванням») доходів, отриманих злочинним шляхом, в світових офшорних фінансових системах	154
СТРЕЛЬЦОВА О. Становлення та розвиток принципу основних прав людини як джерела права Європейського Союзу	158
Правове життя	
Становлення в Україні корпоративного права (з науково-практичної конференції)	162
ШЕПІТЬКО В. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми криміналістики»	171
Пolemіка	
ЧМІЛЬ Б., ГВОЗДІК О. Відгук на рецензію Л.Петрової	178
Рецензії	
ЧУВПИЛО О. Монографія з права неспроможності (банкрутства)	179
РАБІНОВИЧ П. Історія вітчизняного загальної теоретичного правознавства до реконструкції джерел	176
КРЕГУЛ Ю. Актуальне і корисне видання	178

Нотаріальна практика

Законодавство про нотаріат: очікувані зміни

**В.КОМАРОВ,
В.БАРАНКОВА**

*(Національна юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого)*

Моменту прийняття в 1993 р. Закону України «Про нотаріат» сплинув час. Сьогодні вже немає сумнівів у правильності введення так званого приватного нотаріату, заснованого на латинській моделі, який успішно функціонує поряд з державним в одному правовому полі. Подальший розвиток цивільно-правових відносин та цивільного обігу, функціонування ринкової економіки, досвід в процесі становлення системи нотаріату на нових засадах та виникнення деяких практичних проблем його функціонування викликають необхідність змін у чинному законодавстві про нотаріат.

У зв'язку з цим на сьогодні розроблено декілька проектів нормативних актів, що регулюють нотаріальну діяльність, в яких міститься низка пропозицій щодо реформи нотаріату та вдосконалення нотаріальної форми охорони та захисту прав.

Доктринальна оцінка запропонованих новел свідчить про те, що концептуально йдеться про системне втілення в українському законодавстві ідеї та моделі латинського нотаріату.

Передбачається реорганізація системи нотаріальних органів: нотаріат переводиться на єдину організаційно-правову основу. Ліквідуються державні нотаріальні контори як юридичні особи. Утворюються нотаріальні бюро (організаційна форма індивідуальної діяльності нотаріуса) та нотаріальні контори — спільна форма здійснення двома і більше нотаріусами нотаріальної діяльності на єдиній організаційній основі без утворення юридичної особи. Такі зміни однозначно спрямовані на подальший розвиток в Україні нотаріату латинського типу, коли нотаріус виступає особою вільної юридичної професії, не входить до державного апарату і не є державним службовцем. Разом з тим свої повноваження він отримує від державної влади. Держава, так би мовити, делегує нотаріусу право засвідчувати певні документи з метою надання їм публічної сили та доказовості, яку можливо оспорити тільки в судовому порядку.

За чинним законодавством до системи нотаріату входять посадові особи виконкомів сільських, селищних, міських рад. В контексті наближення нотаріату до латинської моделі проблемним є питання про обґрунтованість віднесення таких осіб до нотаріальних органів.

Чітко визначаються форми державного контролю за нотаріальною діяльністю. Передбачається бронювання приміщень для нотаріальних контор та введення посади помічника нотаріуса. Ретельно виписується статус нотаріального округу як територіальної одиниці, де нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і має своє робоче місце. Передбачається обмеження кількості посад нотаріусів у нотаріальних округах та проведення конкурсу на заняття посади нотаріуса, вдосконалюється порядок її заняття.

Серед принципів організації нотаріальної діяльності проголошується принцип незалежності нотаріуса та передбачено деякі його законодавчі гарантії. Зокрема, нотаріус не може бути допитаний як свідок у кримінальній справі стосовно відомостей, що становлять таємницю вчинюваних нотаріальних дій, якщо такі дії не були визнані незаконними у встановленому законодавством порядку; кримінальна справа щодо нотаріуса може бути порушена тільки Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва чи Севастополя; забороняється вилучення речей нотаріальних дій, документів, переданих нотаріусу на зберігання, — вони можуть бути надані на вимогу суду лише для огляду.

Однією з визначальних рис латинського нотаріату є його корпоративна побудова. У всіх країнах — членах міжнародного союзу латинського нотаріату нотаріуси об'єднані у професійну організацію, незалежну від державної влади, завданнями якої є представлення професії на різних рівнях, вирішення питань щодо підбору, навчання та організації стажування нотаріальних кадрів, утворення та ліквідації нотаріальних офісів,

розгляд спорів між самими нотаріусами, контроль за здійсненням нотаріальної діяльності.

Зважаючи на це, є необхідність піднесення на якісно новий рівень ролі Української нотаріальної палати, основними завданнями якої нині є: підвищення ролі нотаріату в умовах формування в Україні ринкових відносин, престижу професії нотаріуса, створення умов для активної діяльності членів нотаріальної палати на основі єдності їх професійних інтересів; сприяння вдосконаленню діяльності нотаріусів; надання їм методичної та інформаційної допомоги; забезпечення захисту законних соціальних інтересів членів палати, реалізації їх прав; захист інтересів громадян та організацій при заподіянні їм шкоди з вини нотаріуса; сприяння розвитку міжнародних зв'язків [6]. Не зважаючи на її широкі повноваження, все ж таки вплив Палати на доступ до нотаріальної практики та розв'язання деяких організаційних питань був обмеженим. Тому в новому законодавстві пропонується передбачити обов'язкове членство в Українській нотаріальній палаті та посилення її впливу на вирішення низки організаційно-професійних питань (зокрема, щодо підбору та навчання кадрів, визначення кількості місць нотаріусів у тому чи іншому нотаріальному окрузі, здійснення контролю за нотаріальною діяльністю).

В чинному законодавстві відсутній механізм притягнення нотаріусів до дисциплінарної відповідальності. Та обставина, що нотаріус (навіть приватний) є посадовою особою, діяльність якої забезпечує належний правовий контроль у сфері цивільного обігу, володіє державно-владним характером, зачіпає найбільш важливі права та законні інтереси громадян та організацій, визначає необхідність забезпечення належного контролю за даною діяльністю. З цієї метою утворюються територіальні кваліфікаційно-дисциплінарні комісії нотаріату, до повноважень яких входить здійснення методологічних перевірок і розгляд справ про притягнення нотаріусів до дисциплінарної відповідальності, а також Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія нотаріату, що приймає кваліфікаційні іспити, оголошує та проводить конкурс на заняття вакантної посади нотаріуса; розглядає скарги на рішення кваліфікаційно-дисциплінарних комісій нотаріату та справи про притягнення нотаріусів до дисциплінарної відповідальності.

Оскільки нотаріат — спеціальний правозастосовчий, юрисдикційний орган, який

владно вирішує у межах своєї компетенції правові питання, то його діяльність можна розглядати як особливий вид державної діяльності, що здійснюється в певному процесуальному порядку. Відносини, що виникають у зв'язку із здійсненням нотаріальної діяльності між нотаріатом та заінтересованими особами з приводу посвідчення юридичних фактів, прав та документів, за своїм характером є процесуальними, спрямованими на вирішення певних юридичних справ, віднесених до його компетенції.

У зв'язку з цим хотілося б звернути увагу на те, що пропозиції щодо майбутніх змін у нотаріальному законодавстві, як і чинний Закон, взагалі ігнорують процесуальний характер нотаріальної діяльності. Проявом цієї ситуації є відсутність статей, які б вказували на наслідки порушення норм, що регулюють порядок вчинення нотаріальних дій (як загальний, так і спеціальний). Однак саме такі порушення є підставою для визнання нотаріальної дії незаконною, а, отже, й недійсною, та скасування її судом, і саме ці обставини мають становити предмет доказування у подібних судових справах.

Що стосується суто процесуальних питань, тобто порядку вчинення нотаріальних дій, то в цій галузі змін значно менше і зводяться вони до наступного. По-перше, пропонується допустити у нотаріальному провадженні показання свідків для вчинення нотаріальної дії у випадках, передбачених Законом, зокрема, при встановленні особи громадянина, який звернувся за вчиненням нотаріальної дії. По-друге, для забезпечення функціонування нотаріату на єдиній державній основі утворюється Єдиний реєстр спадкових справ. По-третє, у нотаріальній підвідомчості з'являється нова нотаріальна дія — складання протоколу загальних зборів.

Аналіз запропонованих змін свідчить, що не всі вони сприяють становленню українського нотаріату як нотаріату латинського типу, тому здається необхідним зробити деякі зауваження, які ґрунтуються на розумінні правової природи нотаріату як інституту превентивного правосуддя, що має на меті забезпечення охорони та захисту цивільних прав та інтересів.

Перехід українського нотаріату на єдину організаційно-правову основу, безумовно, є виваженим кроком на шляху його розвитку. На позитивні риси системи вільного нотаріату латинського типу вже неодноразово вказувалося у юридичній літературі вітчизняними та іноземними авторами [1, 2, 3, 4, 5].

Віковий досвід багатьох західноєвропейських країн свідчить про перевагу передачі нотаріальних функцій представникам вільної професії, а не державним службовцям. Перші є більш незалежними та не асоціюються з державною владою, що домінує над громадянином. Вільний нотаріус — неупереджений радник заінтересованих осіб. Він готує та редагує різні документи таким чином, щоб вони задовольняли інтереси і сторін угоди, і третіх осіб. За свої дії вільний нотаріус несе особисту відповідальність і має повністю відшкодувати за подіяну ним шкоду, навіть за рахунок особистого майна. Але найголовніше в діяльності приватного нотаріату сьогодні — це можливість надати високоякісну правову допомогу на засадах самофінансування, без додаткових витрат з державного бюджету.

З цих міркувань питання про подібну реорганізацію системи нотаріату є досить слушним, але вирішення його таким чином, як це пропонується, здається дещо передчасним. Справа в тому, що скасування державного нотаріату має базуватися на попередньому вирішенні низки проблем, які тільки частково знайшли розв'язання у пропонованих проектах. Зокрема, до них належать питання про чітке визначення статусу нотаріусів та їх відповідальності за свої незаконні чи недбалі дії; оплату вчинюваних нотаріальних дій; контроль за нотаріальною діяльністю тощо.

Так, не чітко вирішено питання стосовно статусу нотаріуса, в діяльності якого є особливо важливими два аспекти. З одного боку, він здійснює свою діяльність від імені держави, яка делегує нотаріусу спеціальні повноваження і наділяє його рядом прав та обов'язків. З іншого боку, нотаріус не отримує заробітної плати з бюджету, не перебуває у штаті державного апарату і організує свою діяльність самостійно: орендує або придбає приміщення, обладнання нотаріальної контори, наймає працівників та оплачує їх працю, тощо. Таким чином, нотаріус має унікальний дуалістичний статус, який обумовлює необхідність віднесення його до посадових осіб незалежно від того, що він не перебуває на державній службі і не входить до штату державного апарату. Ця виключність його правового становища проявляється в тому, що нотаріуси виконують функції державної влади.

Таким чином, нотаріус є одночасно посадовою особою, наділеною державною владою, та спеціалістом вільної юридичної професії. Саме так вирішено це питання в країнах, де традиційно діє вільний нотаріат

(Франція, Італія, Німеччина тощо), і саме так чітко потрібно його врегулювати у нотаріальному законодавстві України.

Серед пропозицій щодо змін у законодавстві є й така, що передбачає введення в нотаріальну практику нового суб'єкта — помічника нотаріуса. Викликає зауваження й правило, згідно з яким помічник нотаріуса за його дорученням може виїхати в будь-який населений пункт округу, де працює нотаріус, і підготувати документи для вчинення нотаріальної дії, підписувати які буде нотаріус. Разом з тим передбачається, що помічник виконує допоміжну і технічну роботу, за винятком тієї, яка належить до виключної компетенції нотаріуса. Виходить, що до виключної компетенції належить лише підписання документів та прикладення печатки. Але ж це, насправді, не так, бо особисто нотаріус має забезпечити законність даної дії (угоди), з'ясувати волевиявлення сторін, викласти це волевиявлення у передбаченій законом формі. Особисто і безпосередньо нотаріус (і це найважливіше) має ознайомитися з матеріалами справи, вислухати міркування заінтересованих осіб, бо саме йому держава делегувала свої правозастосовчі повноваження. Хоч як би нотаріус не відповідав за дії свого помічника — це є розмивання нотаріальних функцій, яке у нотаріальному процесі неприпустиме, бо нотаріальна діяльність (тобто діяльність нотаріуса) не зводиться до технічних дій: проставлення підпису і прикладення печатки. Нотаріус має застосовувати право: досліджувати докази, встановлювати наявність чи відсутність обставин та постановлювати нотаріальний акт з урахуванням волевиявлення заінтересованих сторін на підставі певних правових норм. В протилежному разі взагалі нема сенсу визначати органи та посадові особи, які мають право вчинювати нотаріальну діяльність.

У зв'язку з специфічною природою нотаріату актуальним є питання про оплату вчинюваних нотаріальних дій, вирішити яке пропонується досить своєрідним чином: державне регулювання розповсюджується тільки на мінімальні розміри оплати без фіксації в Законі її максимального розміру. Це не відповідає основним принципам латинського нотаріату, які передбачають встановлення єдиного розміру тарифів. При цьому основне правило, згідно з яким визначається розмір оплати, полягає у компенсації різниці між вартістю оформлення документів, що приносять великий прибуток, та так званих «нерентабельних» документів.

Нотаріат — це орган, що захищає права і законні інтереси громадян та організацій, тому він має бути доступним для осіб, які потребують його послуг. Гарантією доступності нотаріату, зокрема, має бути суворо встановлений тариф з тим, щоб питання оплати не впливало на вибір нотаріуса заінтересованими особами. Можливість визначати розмір оплати вчинюваних нотаріальних дій надає нотаріату комерційного характеру і може призвести до конкуренції між нотаріусами, що є абсолютно неприпустимим, бо результатом такої конкуренції буде зловживання правами та порушення вимог закону.

Не зовсім правильно передбачається також регулювання питання, пов'язаного з контролем за діяльністю нотаріату. Безумовно, позитивним є чітке визначення форм державного контролю з боку Української нотаріальної палати. Але не можна забувати про те, що залежно від предмета контроль за діяльністю нотаріуса поділяється на два види: контроль по суті здійснення нотаріальної функції (тобто за законністю здійснення тієї чи іншої нотаріальної дії) та контроль за дотриманням нотаріусом умов виконання професійних обов'язків (тобто контроль за організацією нотаріусом своєї діяльності). На Міністерство юстиції та його територіальні органи може бути покладено лише контроль за організацією нотаріальної діяльності, тоді як функції контролю за законністю вчинюваних нотаріальних дій може виконувати і виконує сьогодні тільки суд — єдиний орган, що може визнати нотаріальну дію незаконною в результаті розгляду або скарги на дії нотаріуса в межах окремого провадження, або справи, що виникла з нотаріальної дії, у порядку позовного провадження. Зроблені у проектах закону пропозиції цих нюансів не враховують.

Нові умови пропонуються і при дотриманні такого загального правила вчинення нотаріальної дії, як встановлення особи громадянина, який звернувся за вчиненням нотаріальної дії. За загальним правилом встановлення особи здійснюється за паспортом або іншими документами, які включають будь-які сумніви щодо особи громадянина, який звернувся за вчиненням нотаріальної дії. У випадках, коли поданий нотаріусу з метою встановлення особи документ викликає сумнів і не дає можливості зробити йому безумовний висновок щодо особи громадянина, нотаріус має право запросити свідків на підтвердження особи громадянина, який звернувся за вчиненням

нотаріальної дії. Залучення свідків провадиться в порядку, встановленому законодавством.

І тільки при неможливості залучення свідків або у разі необхідності перевірки дійсності поданого документа, даних, що у ньому містяться, законності перебування громадянина на території України нотаріус має право направити відповідний запит до органів слідства та прокуратури, податкової адміністрації або до інших компетентних органів.

Уявляється, що це положення не відповідає ні потребам цивільно-правового обігу, нотаріальної та судової практики, ні інтересам учасників нотаріально посвідчуваних угод та третіх осіб. Крім того, ця норма не враховує загальні правила розмежування судової та нотаріальної підвідомчості. Ввести її у нотаріальну практику практично означає взагалі скасувати правило про встановлення особи громадян, бо достовірності цієї дії досягти неможливо.

Нотаріус може виконувати свою діяльність лише за певних умов: він посвідчує безспірні права та факти, у наявності яких можна переконатися безпосередньо або на підставі відповідних документів, попереджуючи виникнення спорів про право. Якщо відсутні документи, що підтверджують той чи інший факт, останній встановлюється судом в порядку окремого провадження, оскільки не є безспірним.

Ці міркування мають значення і у випадку встановлення особи громадянина: якщо її не можна встановити безсумнівно, достовірно (а твердження свідків такої достовірності не дають), то не будуть виконуватися ні нотаріальна функція законності, ні взагалі завдання нотаріату як інституту безспірної юрисдикції.

Крім того, при залученні свідків у нотаріальний процес не передбачається попередження їх про кримінальну відповідальність за неправдиве свідчення. Також постає питання про цивільно-правову відповідальність: хто буде відповідати за шкоду, заподіяну вчиненням нотаріальної дії, якщо особу громадянина на підставі підтвердження свідків буде встановлено неправильно? За Законом виходить, що — нотаріус. І взагалі: якою має бути ситуація, при якій у громадянина відсутня можливість підтвердити свою особу за допомогою документів? І якщо ці документи викликають сумнів, то чи можна його усунути, поклавшись на твердження свідків, неупередженість яких ні достовірно встановити, ні гарантувати не можна? І чому у такій ситу-

ації одразу не зробити певний запит у відповідні органи?

Викладене вище свідчить про необхідність серйозної доробки проектів закону з тим, щоб вдосконалити правове регулювання організаційних питань нотаріальної діяльності та нотаріально-процесуальних правовідносин на підставі концептуальних підходів до подальшого законодавчого закріплення конструкції нотаріату латинсь-

кої школи як інституту превентивного позасудового захисту цивільних прав та інтересів. Уявляється, що з цієї точки зору доцільним було б прийняття не нового Закону «Про нотаріат», а нотаріального процесуального кодексу, який закріплював би процесуальну природу нотаріальної діяльності, ретельно регулював процедуру вчинення нотаріальних дій та утворював міцні правові гарантії функціонування нотаріату.

Використана література:

1. Андреа Йемма. Нотариат в условиях рыночной экономики // Сов. юстиция. — 1992. — № 17—18. — С. 20, 21.
2. Баранкова В.В. Все дороги ведут в Рим: украинский вариант латинского нотариата // Бизнес информ. — 1997. — № 2. — С. 18—22.
3. Комаров В.В. Новый Закон «О нотариате» // Бизнес информ. — 1993. — № 42. — С. 14—18.
4. Мишель Мерлотти. Буду рад помочь российскому нотариату // Закон. — 1996. — № 9. — С. 11—113.
5. Низовский Р. Возрождение нотариата в России // Хозяйство и право. — 1993. — № 5. — С. 15—21.
6. Статус Української нотаріальної палати, затверджений Установчою конференцією нотаріусів України 22 квітня 1993 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 1998. — № 5. — С. 35—36.

Вийшов друком посібник

ПОПЕЛЮШКО В.О.

Судовий розгляд кримінальної справи / Навчальний посібник.

— Острог, 2003. — 196 с.

У навчальному посібнику на основі аналізу чинного Кримінально-процесуального кодексу України, з врахуванням істотних змін і доповнень, внесених законами України від 21 червня та 12 липня 2001 р. «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України», реформування судової системи держави (Закон про судоустрій України 2002 р.), розглядається питання двох стадій кримінального судочинства: досудового розгляду кримінальної справи суддею і її судового розгляду та вирішення. Принагідно охоплені також питання підсудності кримінальних справ.

Розрахований на студентів юридичних навчальних закладів, практикуючих юристів, усіх, хто цікавиться теорією та практикою судового розгляду кримінальних справ.

Взаємозв'язок екологічної безпеки із законністю: окремі аспекти

О.ХІМІЧ

(Національна академія внутрішніх справ України)

Екологічна безпека тісно пов'язана із законністю. Термін «законність» трактується як стан, за якого суспільне життя та діяльність людей забезпечується законом [1]. Законність — загальна вимога, оскільки є обов'язковою для всіх учасників суспільних відносин [2]. Обов'язок дотримуватися Конституції України та прийнятих на її основі законів й інших нормативних актів є обов'язком для всіх без винятку державних органів, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій та громадян. Це знайшло закріплення у ст. 8 Конституції та у ряді правил, покликаних сприяти стабільному режиму законності.

Пануюче ще недавно у юридичній науці розуміння законності визначалося в цілому як «неухильне виконання законів та інших підзаконних актів всіма органами держави, посадовими особами, громадянами та громадськими організаціями» [3]. При цьому в спеціальній літературі можна зустріти різні підходи до визначення законності: режим функціонування державного апарату; дотримання та виконання законів; вимога правомірної поведінки [4] тощо. Наведені підходи мають право на існування, хоча й потребують певного коригування у світлі нового політичного та юридичного мислення, яке складається у нашій державі. Але, не зважаючи на всі відмінності даних визначень, у них йдеться про те, що діяльність органів (посадових осіб) та громадян повинна базуватися на точному дотриманні законів, інших підзаконних актів. Іншими словами, має суворо додержуватися правило, за яким закони не повинні вступати у протиріччя з Конституцією, а інші правові акти — із законами. Такий широкий спектр поглядів на проблему законності пояснюється складністю явища, що розглядається. Вказані дані поняття характеризують різні аспекти законності і у зв'язку з цим мають право на життя.

Слід зазначити ту загальну ідею, яка пронизує названі визначення, а саме — суво-

рність та неухильність дотримання Конституції України, законів та інших нормативних актів всіма суб'єктами правовідносин. Законність закріплена Конституцією та передбачає верховенство законів на всій території України. Однак одного лише видання законів не достатньо — треба зробити так, щоб останні виконувалися, впроваджувалися у життя [5]. Законність постає як безсумнівна умова не тільки щодо правозастосовчої діяльності, а й у правотворчій сфері.

Передумовою законності стосовно досліджуваної сукупності суспільних відносин є існування правових норм як нормативної бази, поряд з іншими соціальними регуляторами [6]. Вести мову про законність у даній сфері неможливо без юридичних норм. Дана гносеологічна спроба приводить до висновку: слід розглядати сукупність тих суспільних відносин у галузі екологічної безпеки, які входять до правового порядку. Законність повинна базуватися, насамперед, на законодавчих актах як головних джерелах права не тільки як засіб зміцнення держави, а й як спосіб зміцнення екологічної безпеки особистості та суспільства. Внаслідок протиріччя у діяльності держави створюються нормативні та організаційно-правові гарантії, від яких значно залежить стан законності та екологічної безпеки [7].

Взаємозв'язок екологічної безпеки та законності полягає у наступному. Якщо законність вимагає неухильного дотримання правових норм усіма посадовими особами та громадянами, державними органами, органами місцевого самоврядування, то реалізація цієї вимоги, правомірні дії людей та правомірна діяльність організацій утворюють такий порядок відносин, які називаємо екологічною безпекою. Законність створює умови існування екологічної безпеки, її вдосконалення та зміцнення. В результаті здійснення законності створюється екологічна безпека, тобто такий порядок, забезпечення якого закріплено державою; законність та екологічна безпека складають основу нормального життя суспільства, усіх громадян України.